

KULTURELL MÅNGFALD
BILAGA TILL KULTURRÅDETS
OMVÄRLDSANALYS 2005

Statens kulturråd, Box 7843, 103 98 Stockholm
Besök: Långa raden 4, Skeppsholmen
Tel: 08 519 264 00 Fax: 08 519 264 99
Webbplats: www.kulturradet.se

Grafisk form: Liedgren Design
Tryck: Elanders Berlings, Malmö 2005
© Statens kulturråd 2005
ISBN 91-85259-15-2

INNEHÅLL

Scenkonstområdet *sid 5*

Konst, museer och utställningar *sid 15*

Biblioteksområdet *sid 29*

Litteraturen och läsandet *sid 36*

De nationella minoriteterna *sid 40*

SCENKONSTOMRÅDET

De flesta institutioner visar ett generellt intresse för mångfaldsfrågor även om arbetet med denna fråga och resultaten av detta arbete ser mycket olika ut på de olika institutionerna.

Ett av rådets viktigaste verktyg för att verka för ökad mångfald i kulturlivet är kraven på återrapportering från bidragsmottagande kulturinstitutioner/organisationer om hur man arbetar med frågan. Många institutioner tolkar sitt uppdrag att redovisa insatserna för kulturell mångfald och mångkultur till att främst gälla insatser för främjande av etnisk mångfald. Tre förhållningssätt till mångkulturuppdraget var vanligt förekommande: att redovisa vilka åtgärder man vidtagit ur ett repertoar-, personal- och/eller publikperspektiv. Institutionernas tolkningar av vad som kunde betecknas som mångkulturellt varierade inom dessa tre områden. Några institutioner syftade framför allt på det internationella perspektivet, t.ex. att man har en internationell repertoar eller en internationell ensemble, medan andra engagerade sig i t.ex. olika integrationsprojekt där såväl professionella som amatörer samverkade för att bl.a. sätta upp pjäser om dagens mångkulturella samhälle. Många institutioner ser det dessutom som angeläget, att som t.ex. *Göteborgs stadsteater* uttrycker det, ”överbrygga skillnader mellan människor från olika kulturer och religioner, med olika social bakgrund och utbildningsnivå” och arbeta på ett brett och förutsättningslöst sätt med frågor om etnicitet, kultur, bakgrund och identitet.

Teater

Organisation

Hur teaterinstitutionerna bättre ska spegla den svenska befolkningens sammansättning är en fråga som många institutioner aktivt arbetar med. Många teaterinstitutioner lyfter fram de få nyrekryteringarna som ett hinder för en ökad mångfald. Även utbildning, erfarenhet och språkkunskaper ses delvis som hinder för att få fler personer med utländsk bakgrund anställda på institutionerna. Många teatrar hänvisar till sina, eller till sina huvudmäns, jämställdhets- eller mångfaldsplaner där det bl.a. framkommer att ingen får diskrimineras på grund av kön, etnicitet eller religiös tillhörighet i samband med nyrekryteringar. Andra teatrar har gått ett steg längre och arbetar aktivt med en breddad rekrytering. Som exempel på teaterinstitutioner med en stor andel anställda med utländsk bakgrund kan nämnas bl.a. *Folkteatern i Göteborg* och *GöteborgsOperan*. *Folkteatern i Göteborg* har avsatt en fast skådespelartjänst för personer med utomnordiskt ursprung samt projektanställt personer med olika et-

nisk bakgrund. Teatern deltar dessutom i de regionala mångkulturkonsulenternas nätverk. Många av operans dansare har sitt ursprung i andra länder och många produktioner sätts ofta upp av internationella team.

Det skandinaviska samarbetsprojektet ”CONFUSIONS”, i vilket *Dramaten* ingår, har bl.a. som syfte att undersöka hur personer med utländsk bakgrund med konstnärlig utbildning integreras i kulturlivet medan *Västerbottensteatern* tillsammans med *Smålands Musik och Teater* samarbetar i ett projekt som syftar till att visa att den nordiska dramatiken kan spelas av skådespelare med annan etnisk bakgrund än svensk och som talar svenska med utländsk brytning. Ett av *Västerbottenteaterns* övergripande mål är att verka för integration och förståelse samt spegla blandningen av etniska och religiösa bakgrunder inom det konstnärliga arbetet. Teatern har också löpande kontakt med länets mångkulturkonsulent.

Borås stadsteater har som ett led i ett projekt om integration engagerat skådespelare med utländsk bakgrund till teatern. *Folkoperan* har i samband med rekrytering av personal anonymiserat inkomna ansökningar för att, som man själva beskriver det, ”undvika att personer med utländska namn omedvetet inte kallas till intervju”. *Folkoperan* kommer också att ta kontakt med regeringens nationella samordnare för Mångkulturåret 2006 för att initiera långsiktiga strategiska förändringar i den egna organisationen. *Göteborgs stadsteater* har under 2004 börjat arbeta enligt sin nya mångfaldsplan och ingår också bl.a. i organisationen European Theatre Convention. *Teater Västmanland* strävar i sin rekrytering av personal att anställa människor med olika etnisk och kulturell bakgrund. Teatern har också löpande kontakt med länets mångkulturkonsulent. *Uppsala stadsteater* har tillsatt en arbetsgrupp på teatern för att säkerställa att arbetet bedrivs efter kommunens integrationspolicy. *Sörmlands Musik & Teater* har daglig kontakt med länets mångkulturkonsulent och sitter i samma hus. Teatern bedriver också tillsammans med Västmanlands län ett samarbete med *Uusi Teatteri*. I *Skånes dansteaters* ensemble finns dansare med olika etnisk bakgrund. Även utländska koreografer bjuds regelbundet in.

Produktion

Många teaterinstitutioner har som mål att med sin repertoar försöka att nå en ”mångfacetterad publik” som bättre än idag speglar hur den svenska befolkningen ser ut utifrån t.ex. etnisk eller utbildningsmässig bakgrund. I sin återrapportering till Kulturrådet skriver många av teaterarna att de har spelat eller har för avsikt att spela pjäser som speglar dagens mångkulturella samhälle. Exempel på produktioner är nyskrivna pjäser som skildrar kulturmöten eller tolkningar av äldre pjäser som t.ex. *Folkoperans* uppsättning av ”Tosca” tolkat som ett flyktindrama. An-

dra exempel på produktioner med ett flyktingperspektiv är *Länsteatern i Jämtland-Härjedalens* uppsättning av "Mirad och hans mor" som får utvecklingsbidrag från Kulturrådet och som inleder varje pass av ett rollspel om "att vara flykting" i samarbete med Jämtlands läns museum. Andra sätt för teatern att försöka nå en mer blandad publik är att ta in gästspel från andra länder eller, som t.ex. *Teater Västernorrland*, försöka att få fler personer med utländsk bakgrund till teatern genom att spela pjäser ur det svenska kulturarvet med en delvis utländsk ensemble.

Malmö Dramatiska Teater har som mål att "attrahera publik som är internationell och icke-svensk" vilket 2003 resulterade i ett samarbete med *Skånes Dansteater* i form av produktionerna "Nya Maratondansen", "Clandestino", "Bubblorna i bäcken" samt "Drömmarnas tredje rike". *Malmö Dramatiska Teater* har under 2004 bl.a. genomfört produktionen "Malmöiter" om människor med olika etnisk bakgrund bosatta i Malmö. Även *Upsala stadsteater* fokuserar på "frågor om integration, kulturmöte, kulturell identitet och folkvandring" i diskussionen om teaterns repertoar, något som resulterat i pjäser som "Elektra", "Tea-bag", "Ana Simovic bröst" och "Medea", de båda senare i samarbete med *Stockholms stadsteater*. *Unga Klara* vid *Stockholms stadsteater* har spelat ett antal pjäser med mångkulturtema i förorter och i skolor samtidigt som *Stockholms stadsteater* under 2004 har haft gästspel på flera olika språk.

Folkteatern i Göteborg har under 2004 arbetat med en trilogi om demokrati- och mångfaldsfrågor samt satt upp en pjäs om arbetsmarknad och invandrad arbetskraft med utvecklingsbidrag från Kulturrådet. *Västsvenska Teater & Dans (Älvsborgsteatern och Bohusläns teater)* har under de senaste tio åren spelat pjäser som tar upp olika aspekter av migration och mångfald. *Teater Halland* satte under 2004 upp pjäsen "Flykten till Halland" som diskuterar "det nya Sverige" utifrån en regional kontext med Halland i fokus. Ensemblen bjöd i samband med researcharbetet in en referensgrupp med asylsökande att titta på och kommentera pjäsen och dess innehåll. *Smålands Musik och Teater* bedrev under 2004 ett sommarprojekt som gestaltade kulturella och religiösa konflikter. Teatern har också gjort produktioner om kulturmöten i samarbete med *Teater "i"*, en mångkulturell teatergrupp i Huskvarna, samt samarbetat med en italiensk teatergrupp i samband med en produktion.

Med utvecklingsbidrag från Kulturrådet samt från Stiftelsen framtidens kultur har *Västerbottensteatern* under 2004 bedrivit ett särskilt utvecklingsprojekt kring integration där skådespelare med olika etnisk bakgrund har spelat nordisk dramatik. *Norrbottnsteatern* har under 2004 satt upp "Rigoletto" som en pjäs om personer med utländsk bakgrund samt i sitt repertoarval starkt präglats av den svenska, samiska och tornedalska kulturen. *Folkteatern Gävleborg* har under 2004 arbetat

med projektet "Världsteatern" med bl.a. föreställningar och seminarier. Projektet har resulterat i att teatern har engagerat flera skådespelare från olika länder i sin ensemble. *Teater Västmanland* planerar att under 2005 genomföra en serie mångkulturcaféer för att belysa och diskutera frågor om kulturell mångfald och mångkultur.

De fria teatergrupperna är fria i den bemärkelsen att de saknar huvudmän. Det finns alltså inga styrdokument eller mångfaldsplaner som styr verksamheterna. För många grupper är speglingen av det svenska mångkulturella samhället en självklar del av verksamheten. Grupper som spelar för barn och unga väljer ofta en repertoar som vänder sig till alla oberoende av etnisk tillhörighet. Många skådespelare, regissörer, scenografer och andra yrkesgrupper i de fria teatergrupperna har sina rötter utanför Norden. Grupper som Teater [foratt], Theatron, Teatro Popular Latinoamericano, Gottsunda Teater, Teater Kapija, Teaterstudio Lederman, Expressteatern, Teater 'i', Teater Giljotin, Docktear Sesam och Oktoberteatern är några exempel på grupper som på olika sätt speglar vår mångfacetterade samtid när det gäller medarbetare, konstnärliga influenser samt val av repertoar och målgrupp. Ett annat uttryck för kulturell mångfald bland de fria teatergrupperna utgör Moomsteatern i Malmö med sina teaterhögskoleutbildade förståndshandikappade skådespelare.

Publik

För att få fler personer med utländsk bakgrund bosatta i Sverige att komma till teatern har många teatrar satsat extra resurser. Exempel på teatrar som har bedrivit ett särskilt publikarbete för att nå barn och ungdomar i förortsområden är *Unga Klara* och *Backa Teater* vid *Stockholms* respektive *Göteborgs stadsteatrar*. *Stockholms stadsteater* har genomfört särskilda satsningar för ungdomar i förortsområden till Stockholm och förutom föreställningar även arrangerat workshops i ett antal skolor. *Uppsala stadsteater* har i samarbete med Fryshuset värvat så kallade "verklighetskonsulenter" med olika etnisk och kulturell bakgrund. Deras arbetsuppgifter har varit att fungera som referenspersoner under arbetet med pjäserna samt att arbeta för att nå fler och nya publikgrupper. Teatern har senare även rekryterat personal från dessa referensgrupper. Ett riktat publikarbete har också bedrivits i samband med ungdomspjäserna *Elektras* systrar och *Elektras* bröder. Ett annat exempel är *Dramaten* som gjorde särskilda insatser för att nå arabisktalande publik i samband med gästspelet av Eva Bergmans uppsättning av "En midsommarnattsdröm" som producerades i Alexandria.

Folkteatern i Göteborg har tillsammans med Aleggymnasiet bedrivit projektet "Two Worlds" med elevföreställning och en utbildningsdag i integrationsfrågor för lärare. Under 2004 har teatern vidare genomfört

särskilda program och publikarbetsinsatser för att få fler personer att besöka teatern samt även delat ut publikenkäter där publiken har haft möjlighet att fylla i bostadsortens postnummer för att teatern ska kunna se vilka av Storgöteborgs invånare som tar del av verksamheten. *GöteborgsOperan* har under 2004 genom att löpande skicka information till invandrarföreningar och riktade erbjudanden försökt att få fler personer med olika etniskt och kulturellt ursprung att komma till operan. *Västsvenska Teater & Dans (Älvsborgsteatern och Bohusläns teater)* har i sitt publikarbete bl.a. använt sig av referensklasser med elever med olika bakgrund i samband med repetitioner. *Helsingborgs stadsteater* arbetar med ett integrationsprojekt tillsammans med Helsingborgs utvecklingsnämnd och ett samarbetsorgan för stadens invandrarföreningar. Projektet ska resultera i en föreställning med ett 30-tal medverkande från 18 olika länder. Också *Borås stadsteater* planerar för ett integrationsprojekt utifrån möten och samarbeten med olika invandrarföreningar. Även detta samarbete är tänkt att resultera i en föreställning med deltagare med olika etnisk bakgrund samt skådespelare från teatern.

Ett antal teatrar uppger också att de samarbetar med sina respektive läns mångkulturkonsulenter t.ex. när det gäller publikarbete och kompetensutveckling i mångkulturfrågor för den egna personalen. Med utvecklingsbidrag från Kulturrådet påbörjade *Dalateatern* under hösten 2004 ett tvåårigt projekt kallat "Spjutspets mångfald" i syfte att utbilda teatervärdar att informera och ta hand om ovana teaterbesökare. Ett projekt som nådde många ungdomar av olika etnisk bakgrund var *Folkoperans* "Operattack". *Folkoperan* har också samarbetat med bl.a. tidningen *Gringo* i marknadsföringen av sin verksamhet. För att nå kvinnor med utländsk bakgrund och svensk-finska ungdomar samarbetar *Teater Västmanland* och *Komvux* tillsammans med *Uusi Teatteri*. Även *Värmlandsoperan* vänder sig till skolan för att söka efter en mångfaldig publik. Man samarbetar med SFI (Svenska för invandrare) och ger introduktioner till föreställningar. *Skånes Dansteater* samarbetar bl.a. med *Drömmarnas Hus* i Rosengård för att få fler personer att komma till teaterns föreställningar i form av t.ex. inbjudningar till öppna repetitioner. Teatern erbjuder även invandrarföreningar särskilda rabatter till föreställningar.

Internationellt samarbete

Sett utifrån ett internationellt perspektiv har teatern alltid influerats och inspirerats av andra länders kulturer och traditioner, såväl genom gästspel från utlandet som genom de kulturarbetare med annan etnisk och kulturell bakgrund som lever och verkar i Sverige. Teatrarnas repertoarer har ofta påverkats av internationella perspektiv. De flesta större institutioner har internationella gästspel och deltar själva ofta i olika former av festiva-

ler. En produktionsgrupp som sedan ett antal år får bidrag från Kulturrådet för sin verksamhet är *Intercult* i Stockholm. De arbetar bl.a. med fokus på Baltikum och Balkan och nationellt med gästspel och publikfrågor. *Intercult* samarbetar sedan ett par år tillbaka också med *Malmö Dramatiska Teater* och *Norrlandsoperan* med projektet ”Produktionscentra för interkulturell scenkonst”.

Dans

Utbudet av dans i Sverige är mycket brett och omfattande med såväl moderna som mer traditionella uttryck. Institutionerna och de fria scenerna i landet ger föreställningar med såväl nutida dans, streetdance, jazz och balett tillsammans med dansuttryck från andra kulturer som t.ex. tango och flamenco. Inom områdets olika genrer pågår ett ständigt förnyelse- och utvecklingsarbete och ett ömsesidigt utbyte av olika former och uttryck. På flera scener i Stockholm, Göteborg och Malmö presenteras en bred repertoar av svenska och internationella gästspel och genom *Dansnät Sverige* når föreställningar även andra delar av landet.

Organisation

Ett stort antal av landets regionala dansinstitutioner leds idag av personer som är födda utanför Sverige vilket också gäller många dansare och koreografer verksamma på dessa institutioner. Även i det fria danslivet, där den samtida dansen dominerar, finns många utövare, såväl koreografer som dansare med olika bakgrund. För många av dem är arbete eller studier utomlands en naturlig del i deras karriär och flera av dem arbetar växelvis i Sverige och utomlands vilket bl.a. medför nya impulser från olika delar av världen till det svenska danslivet. Ungefär en tredjedel av de sökande av Kulturrådets stöd till fria dansgrupper 2004/2005 hade annan etnisk bakgrund än svensk eller erfarenhet av arbete eller studier utomlands. Av de beviljade bidragen, framför allt inom den samtida dansen, hade en majoritet ett internationellt perspektiv.

Produktion

På de regionala dansinstitutionerna pågår ett omfattande arbete med såväl egna föreställningar som gästspel. De egna produktionerna görs ofta i samarbete med utländska gäststartister. Många av de regionala institutionerna arbetar också med särskilda projekt som på olika sätt berör det mångkulturella perspektivet och där målsättningen är att den kulturella mångfalden ska återspeglas både på och bakom scenen samt i salongen. Institutionerna själva bedömer att det bästa sättet att arbeta med kulturell mångfald i verksamheten är att medvetet arbeta med mångkulturella uttryck i produktionerna. Som exempel på detta kan nämnas t.ex. *Skånes*

Dansteater som bl.a. har arbetat med föreställningen ”Nya Maratondansen”, vilken handlar om möten mellan konstarter, över etniska gränser och mellan professionella och amatörer. *Skånes Dansteater* genomförde 2004 produktionen ”Roots” med ungdomar med olika etnisk och kulturell bakgrund. Ett annat exempel från senare år är *Älvsborgsteatern*, som bl.a. drivit projektet ”DANS NU!”, ett projekt som handlar om att presentera dansensembler från olika delar av världen, bl.a. grupper från Ghana.

På de fria scenerna presenteras framför allt samtida dans av koreografer verksamma i Sverige men även internationella gästspel. I de fria scenernas föreställningar, som under de senaste åren har utvecklats mot en allt större bredd, kan man se avtryck från olika dansuttryck samt även andra konstformer som t.ex. teater och performance. Ett exempel är koreografen och dansaren Rani Nair som bl.a. hämtat inspiration till sitt personliga rörelsespråk ur sin svensk-indiska bakgrund och träning i såväl västerländska som asiatiska dansformer.

Publik

Många institutioner arbetar aktivt för att nå fler och nya publikgrupper. Två exempel på institutioner som gör det är *GöteborgsOperan* som bl.a. har speciella rundvandringar och informationsmöten för invandrarföreningar samt *Älvsborgsteatern* som i sitt arbete med olika arrangörer bl.a. påtalar dansens särskilda möjligheter att förmedla upplevelser vid sidan av språkliga och kulturella gränser. I institutionens publikarbete bjuder man in referensklasser med olika bakgrund under repetitionerna.

Internationellt samarbete

Det internationella samarbetet är en viktig del av dansens utveckling. Koreografer och dansare har världen som arbetsfält. Många av dem bor under vissa perioder utomlands och influeras och inspireras av nya idéer och tankar. Under de senaste åren har flera koreografer och dansare som bott och verkat utomlands flyttat tillbaka till Sverige igen vilket skulle kunna ses som ett tecken på att Sverige börjar bli mer intressant att verka i för dessa personer. Exempel på koreografer och dansare med ett internationellt perspektiv är Rani Nair, Virpi Pahkinen med turnéer över hela världen samt SU-EN Butho Company, som har sin bas i Uppsala men turnerar såväl nationellt som internationellt. Även de mindre dansscenerna ger föreställningar från andra länder. Festivaler av olika slag utgör en viktig arena för internationella gästspel, t.ex. *Göteborg Dans & Teater Festival* presenterar ett brett scenkonstprogram från hela världen.

Även för dansutbildningarna är det viktigt med internationellt utbyte och kontakter med andra länder och kulturer. Ett exempel är Luleå tekniska universitet som tillsammans med Musikhögskolan i Piteå startat

Sveriges första lärarutbildning med dansinriktning där man ser det som viktigt att de blivande danslärarna inte enbart får en västerländsk profil på sin utbildning utan även söker samarbeten med t.ex. Indien, Sydafrika, USA och Spanien förutom det redan etablerade samarbetet inom Barentsområdet. Dessutom startas ett internationellt förankrat utbildningsråd för den nya danslärarutbildningen. Ett annat exempel är Danshögskolan i Stockholm som kontinuerligt har haft ett internationellt kulturutbyte med bl.a. Frankrike sedan utbildningen startade för 40 år sedan.

Musik

Ett antal länsmusikorganisationer producerar eller förmedlar konserter med världsmusik eller etnisk folkmusik. I Norrbotten lägger man i mångkulturbegreppet in de tre regionala kulturerna; svensk, samisk och torne-dalsfinsk i den musikverksamhet som man bedriver. Exempel på projekt är *Musik i Västernorrland*.

Organisation

Orkestrar med förankring i den västerländska konstmusiktraditionen framför musik med rötter i olika delar av världen. Det är också vanligt att institutionerna engagerar musiker med utländsk bakgrund. En organisation som har engagerat sig i ett programutvecklingsarbete för att få fler arrangörer av folk- och världsmusik att etablera sig samt att höja kvaliteten i det utbud som bl.a. erbjuds skolor och förskolor är *Riksföreningen för Folkmusik och Dans (RFoD)*. Enligt dem är utövare av så kallad "världsmusik" många gånger personer med utländsk bakgrund men att etnisk och kulturell bakgrund inte har någon koppling till vilken musikgenre man utövar. *RFoD* pekar också på vikten av att inte skapa några särskilda genrer för "invandarmusiker" utan istället se till varje enskild musikers olika erfarenheter och kunskaper.

I Sverige bor det många musiker med utländsk bakgrund som är verk-samma både inom orkesterinstitutionerna och som frilansande musiker. Gästspel av internationellt kända dirigenter och solister sker regelbundet hos samtliga orkesterinstitutioner i Sverige. Några av musikinstitutionerna har dessutom påtalat vikten av att t.ex. värdar vid konserter samt medlemmar i arbets- och referensgrupper har olika bakgrunder och kommer från olika delar av samhället. Det finns många musiker med utländsk bakgrund bosatta i Sverige som arbetar inom det professionella musiklivet samtidigt som det finns många som befinner sig utanför de etablerade institutionerna eller som arbetar inom andra yrken, vilket för övrigt gäller alla musikerkategorier.

Produktion

De fria musikgrupperna bidrar på olika sätt till den musikaliska och kulturella mångfalden. I takt med att den samtida musiken allt mer hämtar inspiration från olika genrer och olika delar av världen blir det allt svårare att skilja de olika genrererna åt, något som bl.a. kan leda till vissa gränsdragningsproblem men som också leder till att musiken som helhet utvecklas och går i riktning mot en ökad kulturell mångfald. Om man endast väljer att titta på de grupper som spelar musik med folk- och världsmusikrötter var det 2004 39 grupper av totalt 248 som sökte bidrag från Kulturrådet medan antalet 2000 var 26 av 220 grupper, en ökning på fyra procent.

Kulturrådet har inom ramen för bidraget till arrangerande musikföreningar prioriterat föreningar med inriktning på folkmusik/mångkultur. Bland de föreningar som fick bidrag 2004 kan nämnas *Inkonst* i Malmö, som också riktar sig till ungdomar, *Föreningen Mix Musik* i Malmö, *Föreningen Farhang* i Stockholm, som bl.a. anordnat festivalen ”Kultur i exil”, och *Re:Orient* i Stockholm.

Även de arrangerande musikföreningarna arbetar på många håll med att öka de mångkulturella inslagen i musiklivet. Ett exempel på en aktör som gör just detta är *Föreningen för Mixkultur* i Malmö som tillsammans med *Jazz i Malmö* har *Jeriko* som en fast scen och som anordnar konserter med musik från olika länder och kulturer. Även dansundervisning och ungdomsverksamhet bedrivs inom föreningens arbete. Verksamheten, som har pågått under flera år, utvecklas ständigt och når en stor och återkommande publik med ungdomar från alla delar av Malmö. Enligt föreningen är framgångsfaktorerna för verksamheten bl.a. betydelsen av en fast scen, samverkan med föreningar och kontaktpersoner från olika kulturer, att ungdomarna när det gäller ungdomsaktiviteterna tar ett stort eget ansvar för verksamhetens samtliga delar, att även icke-etablerade artister som medverkar får ersättning för sin medverkan samt att det finns en professionell ledning som arbetar tillsammans med de frivilliga aktörerna.

Publik

För att nå fler och nya målgrupper med bl.a. olika etnisk och kulturell bakgrund har många orkestrar och länsmusikorganisationer tagit initiativ till olika projekt och aktiviteter. Kulturrådet stöder flera av dessa genom utvecklingsbidrag. Ett av dessa bedrivs av *Musik i Väst*, som har startat ett interkulturellt arrangörsnätverk vars syfte är att fungera som ett stöd för bl.a. invandrarföreningar och få dem att bli arrangörer av musikevenemang. *Musik i Väst* har också startat ett nätverk för folk- och världsmusikarrangörer och arrangörer av mångkulturella evenemang i regionen. I t.ex. Norrköping välkomnar kommunen i en ceremoni i samband med nationaldagsfirandet nya svenska medborgare genom att ge dem två fri-

biljetter till *Norrköpings symfoniorkesters* konserter, något som har visat sig vara mycket populärt och uppskattat. Med hjälp av utvecklingsbidrag stöder Kulturrådet också *Västmanlandsmusikens* mångkulturprojekt i *Västerås Konserthus* där målet är att få fler personer med utländsk bakgrund bosatta i Sverige att ta del av Konserthusets utbud samt att inleda ett samarbete med invandrarföreningar vid genomförandet av större evenemang. Ett annat exempel är *Helsingborgs Symfoniorkester* och *Svenska Kammarorkestern i Örebro* som båda bl.a. har genomfört särskilda konsertevenemang i lokala bostadsområden där många människor med olika etnisk och kulturell bakgrund är bosatta. Mångkulturkonsulenternas arbete lyfts av många aktörer särskilt fram när det gäller arbetet med att främja den kulturella mångfalden inom musikområdet.

Skolan är en viktig aktör när det gäller att nå barn och ungdomar med olika etnisk och kulturell bakgrund. T.ex. har *Musik i Blekinge* bedrivit integrationsprojektet ”S.I.M.P” som har haft som syfte att få flickor med olika etnisk och kulturell bakgrund att prova på och utöva olika former av kulturella aktiviteter.

Internationellt samarbete

Inom musikområdet finns det en rad olika internationella samarbeten och utbyten med andra länder. Såväl stora som små orkestrar turnerar ofta i andra länder både inom och utom Europa. De fria musikgrupperna, särskilt inom jazzområdet, men även inom andra genrer, turnerar och gästspelar frekvent i andra länder. Inte minst framgår detta av den stora efterfrågan på de resstöd som Kulturrådet fördelar efter ansökan. Samtidigt har svenska musiker och tonsättare haft stora internationella framgångar och etablerat sig i andra länder. *Rikskonserter*, som har en omfattande utlandsverksamhet, erbjuder tillsammans med länsmusikorganisationerna utländska gästspel i hela landet. De större konserthusen, inte bara i storstäderna utan också i mellanstora städer som t.ex. Gävle och Västerås, har internationella artister och grupper i sitt program. Publiken kan under sommarens festivaler höra alla former av musik inom alla genrer och från alla delar av världen.

KONST, MUSEER OCH UTSTÄLLNINGAR

Museiområdet

De regionala museerna har tagit initiativ till projektet ”Sveriges museer sätter fokus på mångfald”, en bred satsning som syftar till att synliggöra museernas stora och viktiga möjligheter att fokusera på mångfaldsfrågor, och som genomförts under 2004 och 2005. Exempel på läns museer som mycket medvetet arbetar med mångfaldsfrågor är *Kulturen i Lund*, *Malmö Museer*, *Jämtlands läns museum* och *Göteborgs stadsmuseum*.

Jämfört med 2003 tredubblades antalet utvecklingsbidragsprojekt med mångfaldsinriktning under 2004, vilket är ett annat exempel på de regionala museernas engagemang för frågor om kulturell mångfald.

När det gäller de regionala museernas återrapportering av det statliga verksamhetsstödet till Kulturrådet avseende deras arbete med främjandet av kulturell mångfald under verksamhetsåret 2004 skiljer sig resultatet åt mellan de olika regionala institutionerna. Museerna förhåller sig till och arbetar på olika sätt med kulturell mångfald och mångkultur inom den egna organisationen, i valet av utställningar och programverksamhet, i det utåtriktade förmedlande arbetet med att nå fler och nya besökare samt i forskning, insamling och dokumentation.

Organisation

Personalen på *Västerbottens museum* har, enligt museets återrapportering, vid ett flertal tillfällen medverkat i program och seminarier initierade av mångkulturkonsulenterna i länet. Under hösten 2004 skapade museet en intern arbetsgrupp med uppgift att arbeta med mångfaldsfrågor. Denna grupp planerar och samordnar även museets mångfaldssatsning som är en del av läns museernas gemensamma satsning under 2005.

Upplandsmuseet har under 2004 genomfört projektet ”Det nya (Upp)landet” som finansierades med utvecklingsbidrag från Kulturrådet. Syftet med projektet var att skapa en diskussion om på vilket sätt museet kan arbeta för att främja integration och kulturell mångfald. Som en del av projektet genomfördes 2003 och 2004 en intern utbildningssatsning med syfte att belysa begrepp som kulturell mångfald och integration samt museimannarollen och museiinstitutionen med hjälp av begrepp som makt och ideologi. Seminarieriet, som var obligatorisk för museets handläggare, syftade till att ställa frågor om vad det mångkulturella samhället är och hur museet och dess anställda kan förhålla sig till frågor om etnicitet, integration och mångfald.

På *Sörmlands museum* lägger man i begreppet kulturell mångfald in dels att de verksamheter som man har ska vara intressanta och tillgäng-

liga för många olika grupper, dels att innehållet i det man väljer att visa och förmedla ska kännas relevant för besökarna. Ett av museets mål är att arbeta med den regionala och lokala historien för att öppna nya perspektiv på nutiden istället för att främst använda den som en förstärkare av en historiskt uppbyggd identitet. Museet anser vidare att representationsfrågan är en viktig del av mångfaldsarbetet och att museet idag har svårt att rekrytera personal med olika etnisk och kulturell bakgrund. För att få in olika perspektiv och erfarenheter i verksamheten får museet ”lita till ökad delaktighet genom olika frivilliginsatser, som kanske i någon liten mån kan uppväga bristen på variation inom personalen”. Däremot säger man sig ha lyckats bättre med den sociala, geografiska och åldersmässiga bakgrunden hos personalen, något som man också aktivt har arbetat med under flera år. Under 2005 har *Sörmlands museum* dessutom för avsikt att arbeta fram en mångfaldsplan för museet.

På *Smålands museum – Sveriges glasmuseum* är sex av 57 anställda födda utomlands. Museet skriver i sin återsrapportering till Kulturrådet att ”detta berikar museet och ger vidgade perspektiv i förmedlingsarbetet och komparativ syn på kulturarvet”. Man skriver också att en positiv effekt av mångfalden bland de anställda är att det underlättar synen på begreppet jämlikhet. *Smålands museum – Sveriges glasmuseum* vill gärna sätta likhetstecken mellan begreppen kulturell mångfald och mångkultur och skriver vidare att ”museet ansluter sig därigenom till den historiska riktning som inser att förändringar över tid är resultat av påverkan, nedslag och intryck”. Museet anser att det mångkulturella perspektivet är själva grundvalen i museets arbete eftersom ”kultur i skiftande former och uttryck återfinns som immateriella och materiella lämningar i vår omgivning och återspeglas i det levande och brukade kulturarvet”.

Blekinge museum betonar i ”Strategisk handlingsplan för Blekinge museum” hur regionens gränsläge i alla tider har präglat historien. Ett av museets profilmråden är därför ”gränsland”.

Kulturen i Lund stod under hösten 2003 som värd för läns museernas höstmöte som hade temat ”Läns museerna och det mångkulturella samhället”, vilket genomfördes med utgångspunkt i museets arbete.

Länsmuseet Halmstad skriver i sin återsrapportering till Kulturrådet att museets arbete med mångkulturfrågor varit lågt prioriterat och hittills inte har satt några tydliga spår i museets dagliga arbete innan läns museernas gemensamma projekt startade. Museets förhoppning är att detta gemensamma projekt ska göra att mångkulturfrågorna blir en naturlig del av den dagliga verksamheten. *Länsmuseet Varberg* skriver i sin återsrapportering till Kulturrådet att kulturell mångfald, enligt dem, handlar om mer än bara etnicitet. Även faktorer som kön, ålder, utbildning, geografisk härkomst, funktionshinder och sexuell läggning bör, enligt museet,

ingå i mångfaldsbegreppet även om *Länsmuseet Varberg* i första hand väljer att se kulturell mångfald som liktydigt med etnisk mångfald. Museet skriver vidare att ambitionerna och entusiasmen för kulturell mångfald och mångkultur är ”betydligt större än vad centralt initierade insatser brukar ge upphov till”. *Bohusläns museum* skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att museet under 2004 har samarbetat med regionens mångkulturkonsulent som bl.a. har fört en diskussion med museets publika verksamhet om begreppet mångkultur och museernas roll. En kontakt har också tagits med ”Centrum för studier av mångfald, jämställdhet och integration” på Högskolan Trollhättan–Uddevalla för att etablera ett samarbete kring dessa frågor. Som en del av museets kompetenshöjning för personalen arrangerades under 2004 seminariet ”Mångfald och dialog – om värderingar och etik”.

Värmlands Museum beskriver att man beträffande arbetet med etnisk mångfald ”befinner sig lite i problemformuleringsstadiet”. Enligt *Värmlands Museum* är frågan om tillgänglighet inte så viktig medan frågan om främlingsfientlighet är desto viktigare, inte minst eftersom främlingsfientliga partier finns representerade i fyra kommunfullmäktigeförsamlingar i Värmland samtidigt som hets mot folkgrupp, enligt *Värmlands Museum*, är det brott som ökar snabbast i Värmland. Som ett led i detta kommer museet att i två projekt under 2005, ”En mångkulturell samtids-historia” samt ”Länsmuseerna sätter fokus på mångfalden”, belysa och diskutera denna fråga. Utöver arbetet med den etniska mångfalden arbetar museet även aktivt med aspekter som utbildningsbakgrund, genus och generationsskillnader.

Västmanlands läns museum skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att museet under 2004 i samband med arbetet med verksamhetsplanen har diskuterat mångfaldsfrågor inom museets olika verksamhetsområden. Museet deltar också i länmuseernas gemensamma mångfaldsprojekt. En arbetsgrupp för mångkulturfrågor på länmuseet har skapats där varje verksamhetsområde på museet finns representerat. Målet är, enligt *Västmanlands läns museum*, att mångfaldsperspektivet ska finnas med ”som en naturlig del i hela verksamheten”. Museet har dessutom utsett en kontaktperson för de mångkulturella frågorna som samtidigt också fungerar som en länk mellan museet och mångkulturkonsulenten i länet. *Västmanlands läns museum* anser att det finns ett stort behov av förbättrade kunskaper kring mångfald och mångkultur och man har därför för avsikt att under 2005 ansöka om Mål 3-medel för att genomföra en grundläggande kompetensutveckling av hela personalen. Museet har under 2004 bl.a. deltagit i en av mångkulturkonsulenten i länet anordnad seminarieriserie kring det mångkulturella samhället på Mälardalens högskola.

Dalarnas museum anger att museet under 2004 ”för att få med den etniska aspekten” har inlett ett samarbete med Dalarnas mångfaldsråd, som arbetar med frågor om etnisk mångfald. Museet har under året dessutom anordnat ett mångfaldsseminarium. *Länsmuseet Gävleborg* inledde under 2004 arbetet med att ”förbättra möjligheterna för kulturmöten/mångkultur”. I samband med rekryteringar strävar museet efter att få personal med olika kulturell bakgrund. *Länsmuseet Västernorrland* skriver i sin åiterrapportering till Kulturrådet att museet under 2004 i det målprogram som styrelsen för länsmuseum antog 2003 bekräftat uppdraget att arbeta för kulturell mångfald samt ”värdesätta det mångkulturella samhället som en tillgång och aktivt motverka främlingsfientlighet och rasism”. *Jämtlands läns museum* har i sitt strategiprogram för perioden 2003–2007 särskilt prioriterat mångkultur och ”en synlig etablering av en mångkulturell historiesyn inom museet och länet”. Dessutom finns det en mångkulturkonsulent anställd vid museet med målet att bl.a. påverka och utveckla museets verksamheter i en mångkulturell riktning samt etablera kontakter med olika etniska grupper i länet. På *Malmö Museer* är det mångkulturella perspektivet inskrivet i museets styrdokument och utgör en integrerad del av museets basverksamhet. Mångkulturkonsulenten i Region Skåne är placerad på *Malmö Museer*, vilket enligt museet har lagt grunden för det utvecklingsarbete inom mångkultur och integration som idag bedrivs och som också har gjort *Malmö Museer* till en regional resurs i frågor som rör museer, mångkultur och integration.

Produktion

Västerbottens museum har för femte året i rad arrangerat den Samiska veckan med olika aktiviteter kring den samiska kulturen. Museet har även under 2004 visat utställningarna ”Världens Kristus” samt ”Blod och andra band” som båda på olika sätt fokuserar på den kulturella mångfalden och som har kombinerats med programverksamhet. Dessutom bidrar den permanenta utställningen ”forUm”, som behandlar Umeås historia efter år 1900, till en diskussion och reflektion kring det mångkulturella Umeå, något som också har kombinerats med särskilda temakvällar kring detta ämne. Bland annat har elever från SFI (Svenska för invandrare) bidragit till utställningen genom att ge sin bild av hur det är att leva i Umeå idag.

Norrbottnens museum har under 2004 bl.a. visat utställningen ”Världens kvinnor i Luleå”, en utställning om invandrade kvinnor och deras syn på sina liv i Norrbotten, ”Solidaritet”, en utställning om yttrandefrihet och demonstrationer från 1970-talet och fram till idag, ”Huvor och vita klänningar”, en utställning om festivaler i olika delar av världen, ”Luleå-Auschwitz – tur och retur”, en utställning som beskrev Luleåungdomars upplevelser vid ett besök i koncentrationslägret. Museet har dessutom vi-

sat romska dräkter, ryska ikoner och verk av konstnärer som flyttat till Luleå från olika länder samt *Riksutställningars* vandringsutställning ”Gud har 99 namn”, en utställning om de stora världsreligionerna. Dessutom har *Norrbottnens museum* under 2004, som ett led i att ”bredda och tydliggöra begreppet ’mångkultur’”, visat vandringsutställningen ”TÄNK OM” producerad av *Världskulturmuseet*. Utställningen handlade om personer med skilda funktionshinder och kombinerades med programverksamhet i samarbete med handikapporganisationer. En annan utställning med mångkulturellt tema som museet visade var ”BIEBMU”, en fotoutställning som handlade om samisk mat och matkultur och som nu har åkt på turné till Grönland. Många utställningar har åtföljts av föreläsningar och programverksamhet som har handlat om bl.a. de stora världsreligionernas betydelse i samhället.

På *Upplandsmuseet* genomfördes 2004 projektet ”Gränser” i samarbete med Forum för levande historia och Riksutställningar. Förutom besök av en utställningsbuss anordnades också föreläsningar med Alexandra Pascalidou och Jonas Sundberg från Stiftelsen EXPO samt pedagogisk verksamhet i Uppsala på temat ”respekt”. Även vandringsutställningen ”Blod och andra band”, ursprungligen producerad av Mångkulturellt centrum i Botkyrka och därefter på turné med *Riksutställningar*, visades på museet samt som satelliter i Enköping, Gimo och i Östhammars kommun med tillhörande programverksamhet.

Sörmlands museum satte under 2004 igång ett långsiktigt projekt, i samarbete med olika kommuner och länets mångkulturkonsulent, med syfte att belysa samtidshistorien efter 1945 och fram till idag utifrån en delaktighetsaspekt. Flyktingar var ett av de teman som man arbetade med under året samtidigt som man bjöd in allmänheten att skriva sin egen historia och ta del av andras.

Jönköpings läns museum skriver i sin åiterrapportering till Kulturrådet att ”kulturell mångfald utgör en viktig del av det nya basutställningsarbetet”. Samtidigt deltar museet ”på grund av diverse orsaker” inte i läns-museernas gemensamma mångfaldsprojekt. *Smålands museum – Sveriges glasmuseum* har under 2004 öppnat en permanent utställning kallad ”Minnenas vind”, som speglar kronobergarnas 1900-tal bl.a. utifrån invandringen. Museet säger sig med sin utställnings- och programverksamhet vilja visa respekt för den kulturella mångfalden och samtidigt också vända sig till människor med olika bakgrund. *Länsmuseet på Gotland* planerar att på *Konstmuseet* under hösten 2005 genomföra utställningen ”Stories of the Skin”, inom ramen för läns-museernas gemensamma satsning på mångfald. Samlingsutställningen kommer att visa samtidskonst på temat yta, hud och mask och kommer bl.a. att handla om hur vi iscensätter vår kroppsliga yta med t.ex. kläder, smink och tatueringar. Till

utställningen kommer postkoloniala teorier att kopplas. Utställningen kommer att spegla kulturell mångfald och mångkultur genom att de verk som presenteras antingen framhäver eller döljer vår etniska, kulturella, sociala och sexuella identitet. I samband med utställningen kommer programverksamhet med seminarier och föreläsningar att genomföras.

Kulturen i Lund har under 2004 genomfört ett antal olika utställningar och programaktiviteter som har haft fokus på kulturell mångfald och mångkultur. Ett exempel är utställningen "Vem är jag? Vem är du? Mellanöstern här" som baserades på intervjuer med ett åttiotal personer bosatta i Skåne med bakgrund från Mellanöstern och Sverige. Utställningen, som genomfördes i samarbete med olika ideella organisationer i Lund, lyfte fram individuella perspektiv och synpunkter utifrån människors egna berättelser och upplevelser. I samband med utställningen arrangerades programverksamhet vid åtta tillfällen under våren 2004 med bl.a. filmen "Nabila", "Mediebilderna av Mellanöstern" med journalisten Cecilia Uddén, "Bortom orden" med professor Antoon Geels samt "Har orden en egentlig innebörd?" med professor Jan Hjärpe. En annan utställning som *Kulturen i Lund* genomförde var "Ingenmansland" med verk av konstnärerna Amar Dawod, Awad Fazza, Ali Najjar, Diyaa Al Nawab och Jafer Taoun. Samtliga konstnärer är verksamma i Sverige och ursprungligen från Irak. En programverksamhet som genomfördes var "Den sista himlen – Mellanöstern här i dikt och prosa" med medverkan av författare, poeter, skådespelare och musiker från Mellanöstern och Sverige. Andra utställningar som genomfördes under 2004 var "Den judiska påsken", fotoutställningen "Tarlabasi – en mångkulturell stadsdel i centrala Istanbul" av Pernilla Sjöström, "Kulturernas glas", en ny basutställning som visar glas från olika kulturer genom historien samt i olika geografiska områden av Mellanöstern, Syd-, Mellan- och Nordeuropa och Sverige, "Korridoren", intervjuer med och porträtt av studenter med olika etnisk och kulturell bakgrund boende i studentbostad i Lund 2004 samt "Gränser", en utställning i expobuss i samarbete med *Riksutställningar*. Museet har dessutom i ett flertal utställningar arbetat med den egna samlingen av föremål från koncentrationslägret Ravensbruck tillsammans med Mahn- und Gedenkstätte Ravensbruck, där materialet också har visats. Utställningen "Underbara, fasansfulla människor" Vem har rätt att leva?", som bl.a. visades på *Nordiska museet* och på *Ystads museum* under 2003, har arbetats fram som en Internetutställning. *Kulturen i Lund* har vidare fortsatt utvecklingen av arbetet med världens kulturer och sätter idag i större utsträckning än tidigare in samlingarna och föremålen i en kontext som ger besökaren mer än bara ett föremål i en monter.

Länsmuseet Varberg skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att kulturell mångfald och mångkultur hittills har varit eftersatta på museet.

2004 genomfördes en fotoutställning "Krig och fred i Bosnien" med bilder från krigets Bosnien och den etniska rensning som ägde rum där. Utställningen, som bygger på dokumentation i Bosnien, vänder sig till skolor och arbetar med värderingsövningar med fokus på frågor om människors lika värde och individens ansvar samt relaterar till bl.a. andra världskriget och den etniska rensning som genomförts i bl.a. Rwanda och Sudan. *Länsmuseet Varberg* har också sökt och fått medel beviljade från Varbergs kommun för projektet "Främlingsfientlighet och rasism". I anslutning till utställningen anordnades också en programverksamhet med bl.a. DN-fotografen och föreläsaren Paul Hansen. Under andra halvan av 2005 kommer museet dessutom att visa utställningen "Känsla för hår" som har lånats in från Mångkulturellt centrum i Botkyrka. Utställningen, till vilken även kommer att knytas ett pedagogiskt program som riktar sig mot skolan, lyfter fram det i alla kulturer gemensamma intresset för hår och hur detta tar sig uttryck i olika miljöer och sammanhang. Under 2005 kommer museets viktigaste satsning på mångkultur att handla om programaktiviteter såsom "Medeltidsdagen", "Mickelsmäss" och "Julmarknaden" men även t.ex. en konsert med världsmusik i vilken många olika musikgrupper kommer att ingå. Under den årligen återkommande tvådagars matmarknaden "Mickelsmäss" kommer mat och kockar från olika kulturer att finnas på plats parallellt med föreläsningar och debatter om matkultur. *Länsmuseet Varberg* skriver vidare att mångfaldsperspektivet kommer att införlivas i museets pågående basutställningsprogram och därmed också sannolikt permanentas i framtiden.

Bohusläns museum har under 2004 genomfört en programserie med sex föredrag i serien "Världen i våra händer", där företrädare för olika urbefolkningar har berättat om sina kulturer. Museet har dessutom vid ytterligare fem tillfällen genomfört programaktiviteter med bl.a. reseskildringar samt dans och musik från olika kulturer. Exempel på programverksamhet med mångkulturella inslag under 2004 är föredrag och bilder "Om Amazonas indianer och Shipibo-stammen i Peru", "Om Navajo, Cree och Blackfoot i USA" och "De kallar oss indianer. Om Navajo-stammens folklore, traditioner och levandsvillkor." samt "Om mayafolkets kalender", "Bolivia, land i förändring" och en reseskildring från Sydamerika med visning av smycken och design. Till dans- och musikarrangemangen hörde "Ethno Techno Projekt", en månghundraårig indisk dans som smälter med technorytmer, "Solo Cissokho", en sjungande historiker från Mandingofolket i Västafrika, "The White Cockatoo Performing Group", med aboriginsk musik, körsång från Georgien samt ett danspoem i två stycken som byggde på en dramatiserad skotsk ballad samt på en folksaga från Orkneyöarna.

Regionmuseum Västra Götaland har genom *Vänersborgs museums* basut-

ställning lagt grunden för sitt 11-åriga deltagande i SAMP (Svenskafrikanska museiprogrammet). Museet har i sina utställningsproduktioner och pedagogiska satsningar samarbetat med bl.a. *Nationalmuseum* och utifrån båda museernas gemensamma historiska grund i samlingarna fokuserat på olika kulturyttringar. Inom ramen för *Regionmuseum Västra Götalands* engagemang inom SAMP samt Vänersborgs kommuns vänskapsrelation med Omaruru i Afrika planeras ett samarbete kring museiuppbyggnad i Omaruru. *Medicinhistoriska museet* och *Lödöse museum* (som båda ingår i *Regionmuseum Västra Götaland*) har tillsammans med Musikcentrum Väst (MCV) genomfört programaktiviteter med musik och musiker från olika länder. *Lödöse museum* har dessutom anordnat en temavecka kring samisk historia, kultur och identitet samt inlett ett samarbete med representanter för olika invandrarföreningar i Lilla Edets kommun. *Västergötlands museum* skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att man under 2004 bl.a. har genomfört utställningen ”Vi har ju mötts förr”, en utställning om möten mellan kristna och muslimer. Museet har dessutom i anslutning till denna utställning genomfört en föredragsserie på samma tema. *Röhsska museet* i Göteborg har genom ”Pedagogprojektet”, i vilket alla museer i Göteborg är med, låtit sig inspireras av det gamla Kina. Museet har även hållit i workshops i Tai chi och kalligrafi i anslutning till den permanenta Kina/Japanutställningen som finns på museet.

Värmlands Museum har under 2004 genomfört tre utställningar med mångkulturella inslag, ”60:e breddgraden”, en utställning om livet och konsten runt 60:e breddgraden med sex olika konstnärer från länder som korsas av breddgraden med tema skog, ”Blod och andra band”, en vandringsutställning producerad av Mångkulturellt centrum som bl.a. tar upp frågor om familjeband och släktskap samt ”Nio nyår”, en utställning om hur nio olika religioner firar nyår. I samband med samtliga utställningar genomfördes programverksamhet.

Västmanlands läns museum påbörjade under 2004 projektet ”Interneringslägren för sovjetryssar i Skinnskatteberg”, ett projekt som tar upp en glömd del av andra världskriget och en okänd del av svensk samtids-historia. Andra projekt som länsmuseum har genomfört eller planerar att genomföra under 2005 är ett dokumentations- och utställningsprojekt om livet i en kulturmiljö i form av ett flerbostadshus där mångfald och mångkulturella sammanhang kommer att lyftas fram, en utställning med konstnärer med olika etnisk bakgrund anordnad av konstkonsulenten i länet med syftet att diskutera och föra ett samtal kring konstnärligt uttryck kopplat till etniskt ursprung samt ett större projekt kring graffiti-konsten i Västmanlands län.

Länsmuseet Gävleborg genomförde under 2004 ett mångreligiöst seminarium på temat ”Konsten att fira nio nyår” för lärare och andra in-

tresserade. Museet har dessutom haft kontakter med och genomfört en studiedag för samtliga lärare inom SFI (Svenska för invandrare) i Gävle. Under dagen diskuterades bl.a. på vilket sätt SFI kan använda museet som ett läromedel i svenska och resultaten av denna diskussion samlades i en "idébank" för lärarna. På temat kulturmöten kommer *Länsmuseet Gävleborg* under 2005 att visa utställningen "Romska kvinnor", ett fotoprojekt av Bianca Brandon Cox samt utställningarna "Svensk konst nu" och "OM – berättande i svensk samtidskonst", som båda innehåller konstnärer med en mångkulturell bakgrund. Dessutom kommer utställningen "John Sten – sista bilderna från Bali" att visas, en utställning som visar en tidig 1900-talskonstnärs möte med en annan kultur. *Länsmuseet Gävleborg* kommer dessutom att producera en utställning för att "ge människor med många olika kulturella bakgrunder möjlighet att botanisera i museets samlingar och välja föremål som talar till just deras hjärta och minne". Även museets programverksamhet kommer att ha en inriktning mot mångkultur. Ett annat projekt som *Länsmuseet Gävleborg* har inlett är ett samarbete med länets hemslöjdskonsulent och ett studieförbund där arbetet med kvinnor med olika etnisk och kulturell bakgrund och slöjd står i fokus.

Länsmuseet Västernorrland har tillsammans med den internationella föreningen 5 i 12, Sida och Sambiblioteket under 2004 visat vandringsutställningen "Gränser", producerad av *Riksutställningar* och *Forum för levande historia*. I samband med detta genomfördes även workshops och seminarier. Under året genomfördes dessutom "Det handlar om att våga", en utställning om HIV och aids. Den "Internationella festen", en happening med mat, sång och musik från världens alla hörn, genomfördes också på museet.

Ett av *Malmö Museers* mål för det mångkulturella arbetet är att lyfta fram individperspektivet utifrån människors egna berättelser. Detta har museet gjort bl.a. genom utställningen "Världens brudar", med bröllopstraditioner från olika kulturer. Utställningen "Romer och resande – bortom romantik och plåga", handlade om romernas marginaliserade kulturarv, och fortgick under 2004 med guidningar av romer och resande. I samband med detta publicerades under året även rapporten "Myter makt och museum – rapport om Malmö Museers romska arbete". Andra utställningar som museet har visat under året är "Makt över människor", en utställning som visar tiden då Malmöhus var ett fängelse och som utgår ifrån olika livsöden samt genomfördes i samarbete med KRIS (Kriminellas revansch i samhället) som också var med och visade utställningen. Även utställningen "Samurajer – tusen år av kult och kultur" visades av ungdomar från budosportsföreningen "Enighet". Museet har också i samarbete med Sida sedan 2003 bedrivit projektet "Zenit" som handlar om att väcka intresse för internationella

utvecklingsfrågor. Till projektet hör även en interaktiv rollspelsutställning som bl.a. handlar om jämställdhet och demokrati.

Publik

Stockholms läns museum återrapporterar att man kommer i kontakt med det mångkulturella samhället genom sin uppsökande pedagogiska skolverksamhet framför allt genom de två konstpedagogiska programmen ”Upptäck skulptur” och ”Konst på plats” som handlar om den offentliga konsten samt deras två kulturmiljöpedagogiska program ”Nu, då, sen” och ”Plats & identitet”.

Västerbottens museum har tagit kontakt med invandrarföreningar och andra grupper i länet i syfte att få dem intresserade av att besöka museet och ta del av deras verksamhet. Som exempel förlades kommunens nationaldagsfirande 2004 till museiområdet och hade mångkultur som tema. *Norrbottnens museum* skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att hela deras verksamhet präglas av kulturell mångfald i betydelsen av att de verkar i ett mångkulturellt län där den svenska, samiska och finska kulturen under en lång period har existerat sida vid sida. Detta avspeglas i det pedagogiska projektet ”Samisk kultur och historia” som är ett nätverk mellan museum, grundskola och lokala föreningar med målet att öka förståelsen för samer och deras livsvillkor. Museet skriver vidare att man i sitt publika utbud försöker att tillgodose olika befolkningsgrupper, bl.a. genom att översättningar till samiska språk, tornedalsfinska och meänkieli.

På *Upplandsmuseet* har det museipedagogiska projektet ”Portal till vår forntid” genomförts med syfte att belysa kulturarvets mångkulturella rötter och motverka främlingsfientliga tendenser i samband med tolkningen av vår historia. Museets pedagogiska avdelning har dessutom under året gjort ett studiebesök på *Jämtlands läns museum* och tagit del av projektet ”På flykt” för ett eventuellt framtida genomförande. *Östergötlands läns-museum* skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att de i utställningar, pedagogiska program och i övrigt publikt utbud medvetet försöker att spegla det mångkulturella Sverige samt att man under 2004 har haft särskild visningsverksamhet som har varit riktad till olika etniska grupper.

Kalmar läns museum arbetar regelbundet med mångkulturfrågor i den pedagogiska verksamheten, bl.a. i projektet ”Bridging Ages” som handlar om barn med olika etnisk och kulturell bakgrund i skolor i Kalmar, Stockholm och Minneapolis (USA). Museet har också genomfört ett antal ”tidsresor” för skolklasser och turister till folkvandringstiden på Eketorps borg på Öland, där hemvändare från romarriket berättar om kulturmöten i dåtidens Europa. *Blekinge museum* försöker att i olika programinslag synliggöra regionens olika kulturer. Ett exempel på detta är museets årliga ”julstök” där besökarna möter inslag såväl från Ukraina som från

Latinamerika. Möten med kulturer i Östersjöregionen prioriteras särskilt och kontakter har tagits med bl.a. Polen. Museet genomför dessutom visningar och dramavisningar på polska. Man har dessutom fortsatt samarbetet med Karlskrona kommun i integrationsprojektet ”tänk om...” samt även genomfört programserien ”Svåra frågor, svåra frågor...” om främlingsfientlighet.

Kulturen i Lund producerade under 2004 en ny vägledning för besökarna, ”Världskulturspåret”, med nedslag på olika ställen i museet och samlingarna samt genomförde flera rundvandringar med tema ”världskultur”. I samband med utställningen ”Vem är jag? Vem är du? Mellanöstern här” översatte museet utställningsfoldern till, förutom engelska, även arabiska och persiska för att tillgodose fler språkgrupper bland besökarna. Under 2003 genomförde museet dessutom en kartläggning av vilka etniska grupper och språk som är de vanligast förekommande i Lund för museets framtida arbete med mångkulturfrågor. Dessutom presenterades en lista över alla föreningar och organisationer som arbetar med integration och mångfald i Lund i kartläggningen.

Länsmuseet Varberg skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att man under 2005 och 2006 och därefter kommer att se till att mångfaldsbegreppet genomsyrar den publika verksamheten. *Bohusläns museum* har under 2004 satt igång projektet ”Svenska för invandrare på museet” med syfte att förlägga en del av undervisningen i svenska till museimiljö och att i detta arbete bl.a. ta hjälp av museiföremål.

I sin återrapportering till Kulturrådet skriver *Göteborgs Naturhistoriska Museum* att ca 10 procent av de grupper som besöker museet nästan helt består av personer med utländsk bakgrund. Dessa grupper besöker i första hand museet för att ”lära sig om svensk natur och kultur samt att öva det svenska språket med hjälp av museet och dess utställningar”. De flesta av dessa grupper går på visning med en egen lärare (t.ex. inom SFI) eller på egen hand efter vägledning av entrépersonalen medan några grupper går på visningar med museets lärare. Museet planerar också för ett projekt där naturen ska användas som en mötesplats för att främja integration och motverka rasism och diskriminering. I projektet, som kommer att genomföras i samarbete med olika invandrar- och kvinnoorganisationer, ideella föreningar samt SFI-lärare och SFI-grupper i Västra Götalandsregionen, kommer museet att utgå ifrån frågeställningar som bl.a. handlar om natursyn och bruk av naturen i olika etniska och sociala grupper i regionen. *Sjöfartsmuseet i Göteborg* har under 2004 fortsatt sitt arbete med visningar för SFI-grupper (Svenska för invandrare) samt för grupper från Komvux, vilka till stor del består av personer med olika etnisk och kulturell bakgrund. Museets hemsida har dessutom översatts till engelska och tyska. *Göteborgs stadsmuseum* har under 2004 fortsatt att utveckla arbetet

med SFI-undervisningen (Svenska för invandrare), för att utnyttja museet och dess samlingar i undervisningen i svenska och samtidigt ge en social förankring i svenskt samhälle och historia. Stadsmuseet har också informerat andra institutioner och städer som uttryckt önskemål om att pröva SFI-undervisning i museimiljö. Stadsmuseet har dessutom genomfört stadsvandringar och informationsprojekt i stadsdelar där många människor med olika etnisk och kulturell bakgrund är bosatta för att inom kulturmiljöområdet nå olika grupper, bl.a. i samarbete med Frölunda kulturhus. Under året har projektet "Göteborgska tidsspeglar" genomförts med en metodutveckling för att hitta nya vägar att nå de nationella minoriteterna och ge deras konstnärliga uttryck bättre förutsättningar att finnas representerade på museet. I samarbete med olika invandrarföreningar har stadsmuseet gett dem möjlighet att ställa ut på det så kallade "Museitorget" samt delta i "Föreningsdagen".

Nordiska Akvarellmuseet skriver i sin åiterrapportering till Kulturrådet att museets mångkulturella perspektiv utgörs av att de utställande konstnärerna kommer från de nordiska länderna och från andra länder i världen, att utställningskataloger och visningar är skrivna och genomförs på flera olika språk samt att kursledarna främst kommer från de nordiska länderna men under 2004 även från England.

Värmlands Museum har gjort sin hemsida mer tillgänglig genom att översätta den till bl.a. engelska och tyska. Dessutom har alla utställningstexter, genom ett praktiskarbete på museet, översatts till albanska. *Örebro läns museum* har under 2004 genomfört projektet "Konst för alla" som bl.a. handlar om att "bygga bort hinder av fysisk, innehållsmässig, kulturell och social art som utestänger vissa grupper från museet och konstupplevelser i allmänhet".

Västmanlands läns museum har under 2004 prioriterat frågan om framtida forskningsområden, frågeställningar, utställningsprojekt, seminarier samt pedagogiska insatser för barn och ungdomar på temat kulturell mångfald och mångkultur samt även avsatt särskilda resurser för detta i budgeten. En annan satsning som museet har dragit igång är "Unga referensgruppen", en referensgrupp i vilken ungdomar träffats och diskuterat hur länsmuseum ska bli bättre på att spegla och skildra ungdomars vardag. Mångfaldsfrågorna har utgjort en viktig del av dagordningen på dessa möten. Under 2004 samarbetade museet också med en skola i Västerås i samband med ett projekt som handlade om hällristningar och graffiti. En av konstnärerna som handledde eleverna var graffitimålare med iranskt ursprung.

Malmö Museer har genom "Rosengårdsprojektet" skapat ett stort kontaktnät med människor bosatta i stadsdelen och har även planer på att arbeta med människor med olika etnisk och kulturell bakgrund i Malmöstadsdelen Fosie. *Malmö Museer* har också, genom projektet SKI

(Språk Kultur Identitet) som handlar om att göra de nordiska museerna till kunskapskällor för nyinflyttade för att underlätta kulturförståelse och integration, startat ett pilotprojekt där målgruppen var elever med olika etnisk och kulturell bakgrund i åldrarna 12–25 år. Projektet finansierades av Nordiska Ministerrådet och var ett samarbete mellan museer i Sverige, Danmark, Finland, Grönland och Norge.

Forskning, insamling och dokumentation

Stockholms läns museum har under 2004 bedrivit dokumentationsprojektet ”Helger och högtider” tillsammans med Mångkulturellt centrum i Botkyrka med stöd från Stiftelsen framtidens kultur. Projektet handlade om att studera firandet av såväl religiösa som profana högtider i Sverige med fokus framför allt på vad som händer med traditioner i samband med migration.

Västerbottens museum arbetar tillsammans med samerna aktivt för att dokumentera samisk kultur och kulturhistoria. En referensgrupp med medlemmar ur länets sameföreningar och samebyar är även knutna till museet. *Norrbottnens museum* arbetar med forsknings- och dokumentationsprojektet ”Skog och Historia” som berör det samiska, svenska och finska kulturarvet.

Upplandsmuseet har under 2004 som en del av projektet ”Det nya (Upp)landet”, inom ramen för länsmuseernas gemensamma mångfaldsprojekt, arbetat med samtidsdokumentation av det integrationsarbete som bedrivs i några av Uppsala läns kommuner. *Sörmlands museum* försöker att i sitt arbete med insamling och dokumentation ha som mål att bidra till ”en mångfaldig och rik historieskrivning och historieförmedling” som också förutsätter ”att många olika människor görs delaktiga i arbetet”.

Jönköpings läns museum har under året bedrivit flera dokumentationsprojekt som tagit sin utgångspunkt i religionen. Exempel på sådana är ”Är religionen ett hinder eller hjälp för integrationen?” och ”Gud, sex och tjejer – fem religioners syn på och hantering av kvinnors sexualitet”. Under 2006 kommer dessutom museets årsbok att ha kulturell mångfald som tema. På *Smålands museum – Sveriges glasmuseum* har det under 2004 pågått ett dokumentationsprojekt i samarbete med forskarutbildningen vid Växjö universitet kallat ”Invandring till den svenska manuella glasindustrin efter 1945” där avsikten har varit att belysa invandringens betydelse för kunskapsspridning och kulturförmedling och därigenom också försöka att nyansera identitetsbegreppet. På *Blekinge museum* har man under 2004 genomfört projektet ”Alla inflyttade”, där man samlar in information om och dokumenterar alla som har flyttat till örlogsstaden Karlskrona sedan staden grundades 1680 och fram till idag.

Hallands läns museer skriver i sin återrapportering att man uppmärksammar mångkultur i ett internationellt perspektiv i sin internationella avdelning. *Länsmuseet Halmstad* skriver i sin återrapportering till Kulturrådet att man under 2005 kommer att försöka ta fram riktlinjer/policys för framtida insamling och dokumentation. Mångfaldsaspekten ska, enligt museet, i samband med detta belysas genom en diskussion kring frågor som: "Vad innebär 'hembygdsbegreppet' för en nysvensk? Måste inte museerna bejaka att vi också tankemässigt eller rent fysiskt måste vårda så kallade hembygder som inte ligger i Halland eller ens i Sverige eller Europa?". Museet skriver vidare att samma sak gäller insamlingen "som måste anpassas till förhållandet att vårt materiella kulturarv idag till 20 procent avsätts av människor som har sitt ursprung i andra kulturer. Det kan naturligtvis inte få gå spårlost förbi".

Bohusläns museum genomförde under 2004 en arkeologisk undersökning av en by för resandefolket "Snarsmon", tillsammans med ett 30-tal deltagare från resandefolket och andra frivilliga. I samband med detta genomfördes föredrag och visningar. *Länsmuseet Gävleborg* har under 2004 tillsammans med Invandrarcentrum i Gävle inlett diskussioner kring ett dokumentationsprojekt med människors hem i fokus med arbetsnamnet "Hem till dig eller hem till mig". På *Länsmuseet Västernorrland* pågick under 2004 ett flerårigt projekt med inriktning mot arabisk kultur/arkitektur och ett samarbete med ett museum i Mauretania har inletts. Museet har dessutom under året fortsatt med ett projekt om det samiska kulturarvet, vilket resulterade i publikationen "Tidsspår" med undertiteln "Västernorrland – Sameland. Om samisk närvaro i Ångermanland och Medelpad."

Jämtlands läns museum har under 2004 bl.a. genomfört dokumentationsprojektet "Flyktingkapets villkor" i samarbete med Migrationsverkets flyktingförläggning i Bräcke samt projektet "Ny i Jämtland" med berättelser av människor med olika etnisk och kulturell bakgrund bosatta i Jämtland. Andra dokumentationsprojekt har varit det persiska nyåret samt en fredagsbön i Östersunds moské. Museet har dessutom i samarbete med den samiska referensgruppen producerat en mindre skrift om de så kallade sockenlapparnas villkor.

Malmö Museer har för andra året i rad producerat en mångkulturell almanacka, "Världens almanacka", med inriktning på matkultur och högtider. Ett dokumentationsprojekt kallat "Natur & Retur" har under 2004 genomförts i samarbete med olika invandrarföreningar.

BIBLIOTEKSOMRÅDET

Regional nivå

Länsbiblioteken har, till skillnad från de regionala kulturinstitutionerna, ingen publik verksamhet utan har i stället i uppdrag att bistå de kommunala biblioteken med fortbildning, utveckling och kompletterande medieförsörjning. Därför är det svårt att sortera insatserna under rubrikerna ”Organisation”, ”Produktion” och ”Publik”. Dessa rubriken saknas således i detta avsnitt.

Länsbiblioteken arbetar, genom återkommande arbetsmöten, studiedagar och konferenser med representanter för olika kommunbibliotek, på ett långsiktigt sätt med frågor om mångkultur och kulturell mångfald. Många länsbibliotek samarbetar med SFI (Svenska för invandrare) och Migrationsverket i syfte att nå fler och nya biblioteksbesökare. Kulturrådet stöder biblioteksprojekt som syftar till att stärka de språkliga minoriteternas tillgång till information. Ett exempel på ett sådant projekt är ”Ordbron” som under två år har varit ett samarbete mellan länsbiblioteken i Halland, Västra Götaland och Skåne. Med hjälp av modern teknik har syftet varit att undersöka olika metoder för att utveckla bibliotekens roll som en länk mellan information, IT-frågor och integration. Erfarenheterna från projektet förs vidare genom ett samarbete med *Internationella biblioteket* och deras uppbyggande av en nationell portal på nätet. I stället för att som tidigare utgå ifrån vad biblioteken kan erbjuda går tendenserna inom biblioteksvärlden allt mer mot en ökad medvetenhet om olika målgruppers behov. För att ytterligare lyfta fram den kulturella mångfaldens betydelse för bibliotekssektorn hade 2004 års konferens om regionala biblioteksfrågor mångkultur som tema. Dessutom har ett samarbete med de regionala konsulenterna för mångkultur påbörjats och planer finns på att även inleda ett samarbete med andra kulturyttringar.

Jämtlands läns bibliotek samarbetar med länets mångkulturkonsulent för att öka bibliotekens tillgänglighet för personer med utländsk bakgrund. För att öka tillgängligheten till kultur och kunskap för den sydsamiska befolkningen i Sør-Trøndelag samt invånare i Härjedalens och Älvdalens kommuner samarbetar länsbiblioteket tillsammans med Gaaltije, Sydsamiskt centrum och Sør-Trøndelags fylkesbibliotek i projektet ”Kulturbuss utan gränser”. Länsbiblioteket försöker också att i samband med inköp av litteratur, tidskrifter och dagstidningar tillgodose alla invånares efterfrågan på och behov av litteratur och information. Dessutom finns publika datorer tillgängliga samtidigt som länsbiblioteket regelbundet genomför biblioteksvisningar för intresserade besökare. Länsbiblioteket skickar även regelbundet ut depositioner av litteratur på olika språk till länets kommunbibliotek.

Norrbottnens länsbibliotek har under 2004 med stöd från Kulturrådet påbörjat arbetet med en version av "Barnens Polarbibliotek" på meänkieli, "Lasten Polarikirjasto". Länsbiblioteket har även utarbetat en webbsida där all litteratur skriven på meänkieli presenteras. Under året har länsbiblioteket dessutom deltagit i nationella och internationella konferenser och föreläsningsturnéer om barn- och ungdomslitteratur i Barentsregionen.

Länsbibliotek Skåne har under 2004 genomfört en studiedag för personal på barn- och ungdomsavdelningar samt lärare på temat mångkultur. Studiedagen "Barnen, Bilden och Språket" genomfördes i samarbete med Svenska Barnboksakademien med deltagande av bildkonstnärer och författare och riktade sig framför allt till dagbarnvårdare och förskollärare i kommuner med många personer av olika etnisk och kulturell bakgrund. Länsbiblioteket har också deltagit i projektet "Bokoteket" i Malmö kommun samt tillsammans med *Länsbibliotek Halland* och *Regionbibliotek Västra Götaland* drivit projektet "Ordbron" som avslutades under hösten 2004. Med erfarenheter från detta projekt påbörjade *Länsbibliotek Skåne* det flerspråkiga "Fråga Biblioteket" med information på engelska, polska och spanska, ett projekt som man också har informerat om på konferenser och genom besök på kommunbibliotek. Man har även tillsammans med *Regionbibliotek Västra Götaland* sökt bidrag från Kulturrådet till utveckling av "Ordbron 2" som är tänkt att bli en nationell flerspråkig frågetjänst knuten till "Fråga Biblioteket".

Länsbiblioteket i Värmland förmedlar litteratur på olika språk och informerar om Internationella bibliotekets utbud. Vid barnbibliotekarieträffarna har ett återkommande tema under året varit inköpspolitik, utbud och kulturupplevelser för barn med olika etnisk och kulturell bakgrund. Länsbiblioteket har också gjort det möjligt att läsa tidningar och tidskrifter med skriftspråk med andra tecken än de latinska på de datorer som finns tillgängliga för besökarna. Inom Region Värmland har länsbiblioteket dessutom under året arbetat fram en mångfaldspolicy. *Länsbiblioteket i Stockholms län* samarbetar nära med *Internationella biblioteket (IB)* och har dessutom producerat en broschyr om länsbibliotekets verksamhet riktad till bl.a. föräldrar med olika etnisk och kulturell bakgrund för utdelning inom barnhälsovården. Broschyren har tryckts på 24 språk och finns även som pdf-fil på *Internationella bibliotekets* hemsida på dessa språk samt på ytterligare 27 språk. Varje år genomför länsbiblioteket dessutom en finsk barn- och ungdomsförfattarturné. *Länsbiblioteket i Stockholms län* framhåller också sitt nätverksbyggande med aktörer inom biblioteksvärlden samt med olika mångkulturella organisationer och föreningar.

Länsbibliotek Östergötland har under 2004 genomfört ett delprojekt inom "Mångfaldens ansikten" samt bl.a. översatt biblioteksinformation till olika språk och genomfört informationssökningskurser för vuxenstu-

derande med utländsk bakgrund. *Länsbibliotek Uppsala* redovisar att man inte har någon egen konsulent som arbetar specifikt med mångkulturfrågor utan har under året framför allt gjort insatser inom ramen för den övriga konsulentverksamheten. Man har dessutom genomfört ett studiebesök på *Internationella biblioteket* för personal som arbetar med social och uppsökande verksamhet. I länsbibliotekets regi har dessutom barnbibliotekspersonal besökt *Fisksätra bibliotek* i Nacka för att lära sig mer om hur man där bemöter ”nya svenskar” och arbetar med att förändra bibliotekets arbetsformer för att bättre möta en annan efterfrågan.

Regionbibliotek Halland genomförde under 2004 konferensen ”I Ordbrons tecken”, som var en avslutning av projekt ”Ordbron”, med flera föredrag och en paneldebatt. Bland föredragshållarna fanns Masoud Kamali, professor i Socialt arbete vid Uppsala universitet som talade om integration och diskriminering, Larry Lempert från *Internationella biblioteket* som berättade om bibliotekets arbete med en flerspråkig webbplats samt mångkulturkonsulenterna från Skåne och Västra Götaland som redogjorde för sitt arbete med att främja kulturell mångfald och mångkultur på lokal och regional nivå. Lena Ulrika Rudeke från ABF i Göteborg ledde paneldebatten som handlade om huruvida det är möjligt att ”integrera mångfald” eller om mångfald och integration är två motsatta begrepp. Dagen avslutades med ett samtal med författaren Jonas Hassen Khemiri om hans uppmärksammade bok ”Ett öga rött”. Ett projekt som *Regionbibliotek Halland* har arbetat med under 2004 är ”Alfons öppnar dörren”, till vilken också en skrift med samma namn producerades. Projektet, som har rönt mycket uppmärksamhet och fått många positiva omdömen, ger bl.a. råd och tips för dem som arbetar med barn med olika etnisk och kulturell bakgrund i förskoleåldern. Målgrupp är förutom bibliotekarier även förskollärare, hemspråklärare, lärarutbildningar samt utbildningsansvariga inom barnomsorgen.

Länsbibliotek Jönköping har under 2004 med medel beviljade av Kulturrådet genomfört projektet ”En gång till” som handlar om insamling av berättelser från olika kulturer som man sedan arbetar med på förskolor. I projektet, som är ett samarbete mellan förskolor, *biblioteket på Råslätt* och länsbiblioteket, hjälpte anhöriga till barnen på förskolorna till med att samla in berättelserna. Det är tänkt att några av dem ska bli parallellspråkiga e-böcker som även kommer att läsas in som ljudböcker och produceras på teckenspråk på DVD. Förskolebarnen kommer även att bidra till de illustrationer som ska göras till materialet som ska produceras. Länsbiblioteket har även försökt att bygga upp nätverk för arbetet med mångkultur i samarbete med olika aktörer i länet. Ett första möte, i vilket tre av fem mötesdeltagare hade utländsk bakgrund, hölls under 2004 med Migrationsverket i Jönköping, en kommun i länet och länsbiblioteket angående asylsökande och kommunbibliotek. Enligt länsbibliotekets egen

bedömning saknade dock Migrationsverket i Jönköping intresse för ett fortsatt samarbete varför man var tvungen att avsluta projektet. Länsbiblioteket har även gjort ett försök att etablera en nätverksgrupp i länet bestående av biblioteksanställda med utländsk bakgrund som inte heller föll väl ut. Ett nytt försök har gjorts under 2005. *Länsbibliotek Jönköping* har även, som ett led i arbetet med vuxnas lärande, startat en regional variant av tjänsten "Fråga biblioteket" där man särskilt beaktade deltagande av bibliotekspersonal med utländsk bakgrund.

Länsbibliotek Sörmland har tillsammans med *Länsbibliotek Västmanland* bildat en arbetsgrupp för att förbättra stödet till biblioteksverksamhet för personer med olika etnisk och kulturell bakgrund. I denna grupp ingår de två länens mångkulturkonsulenter samt en bibliotekskonsulent från de båda länen. Länsbiblioteket har under 2004 förmedlat 6 300 volymer på andra språk än svenska som enstaka lån eller som depositioner till biblioteken i länet.

Länsbibliotek Dalarna diskuterar i "Handlingsplan för Länsbibliotek Dalarna" olika aspekter av mångfald, bl.a. när det gäller bokinköp, gallring, studiedagar för kännedom om andra kulturer och litteraturkännedom samt medverkan i utvecklingsarbete och att möjliggöra nytt material, t.ex. Barnens första bok. Vidare har länsbiblioteket skrivit in i sin handlingsplan att man vid rekrytering av personal ska beakta mångfald. Ett av länsbibliotekets mål är att "verka för att biblioteken blir en arena för integration, kulturell mångfald och öppenhet mot omvärlden". Även Landstinget Dalarna har i sin "Kulturvision 2005–2010" ett avsnitt om mångkultur där det bl.a. står att "olika kulturer ska i det framtida Dalarna vävas samman och skapa positiv utveckling, för gemenskap, tolerans och öppenhet". Länsbiblioteket följer även den mångfaldspolicy som Landstinget Dalarnas personalutskott har antagit.

Länsbibliotek Västmanland har på arbetsmöten med bibliotekarier som ansvarar för invandrar- och flyktingfrågor, barnverksamhet och service till äldre samt med länets bibliotekschefer diskuterat hur ett mångkulturellt förhållningssätt kan förverkligas. Länsbiblioteket bidrar till kommunbibliotekens mångkulturella service genom kompletterande medieförsörjning i form av bokdepositioner, fjärrlån och tidskriftscirkulation. Vidare har länsbibliotekets barnkonsulent tillsammans med länets mångkulturkonsulent samverkat i integrationsfrågor i Råby i Västerås tillsammans med öppna förskolan, BVC, biblioteket i Råby, SFI (Svenska för invandrare), Familjecentrum samt med integrationssekreteraren. Länsbiblioteket fick dessutom under året besök av en bibliotekarie från Rinkeby som för länets barn- och skolbibliotekarier bl.a. förmedlade konkreta tips om hur man kan arbeta med barn och mångkultur. Ett studiebesök genomfördes på *Internationella biblioteket* i Stockholm för länets

bibliotekschefer medan man för länets bibliotekspersonal anordnade ett studiebesök med seminarium på Mångkulturellt centrum i Botkyrka.

Länsbiblioteket i Västerbotten inkluderar det mångkulturella perspektivet i arbetet med biblioteks- och medieplaner samt i den kompletterande medieförsörjningen. Länsbiblioteket kompletterar Umeå kommuns mediebestånd med samtliga språk som efterfrågas i länet. Man har även byggt upp ett mindre bestånd på ett antal olika språk för såväl barn som vuxna där även ljudböcker finns med. Länsbiblioteket kommer också under 2005 att genomföra skrivarkonferens i Dorotea med uppsökande inbjudan för att bl.a. nå ungdomar med ursprung i Sierra Leone. Länsbiblioteket deltog under 2004 i "Kultursvetsardag" med inriktning mot mångkultur och en fortbildningsdag med inriktning mot att möta nya målgrupper. I samarbete med de övriga tre nordligaste länen genomförde länsbiblioteket även en fortbildningsdag med rubriken "Berättar gör man överallt" där minoritetsspråk och andra språk belystes och där bibliotekens och kulturtidskrifternas roll för att sprida information och kunskap betonades. Länsbiblioteket samarbetar dessutom med länets mångkulturkonsulent i frågor som har med mångkultur och kulturell mångfald att göra.

Länsbiblioteket Västernorrland har under 2004 tillsammans med poesiföreningen i Härnösand arrangerat "Poesifestivalen" som hade en mångkulturell profil genom arrangemangen "Öppen scen" och "Folkloristisk afton". I ett antal konferenser under året på temat tillgänglighet har tillgänglighetsfrågorna belysts utifrån ett mångkulturellt perspektiv genom medverkan av personer som berättat om mötet med Sverige och svensk samhällsservice. Även *Länsbiblioteket Västernorrland* deltog i fortbildningsdagen "Berättar gör man överallt". Länsbiblioteket har dessutom för Bildningsförbundet Mittnorrlands räkning tagit fram en förteckning över medier som behandlar mångkultur och rasism samt länkar till resurser på webben som arbetar för ett mångkulturellt samhälle.

Regionbibliotek Västra Götaland har i samarbete med olika kommuner i regionen arbetat fram projektidéer för att utveckla biblioteksverksamhet inom områdena integration och mångfald. Regionens kulturnämnd har beviljat medel till projekten "Kungälv – Snitslad bana i mångfaldens bibliotek", en interaktiv vägledning och biblioteksguide på flera språk, "Norrby KDN i Borås – Mötesplats och samverkan", att främja möten med familjer med olika språk och bakgrund samt "Barns väntan", ett samarbete mellan Mölndal (Källered), Orust och Lilla Edet gällande biblioteks- och kulturaktiviteter för barn boende på flyktingförläggningar i regionen. Regionbibliotekets konsulenter har i samarbete med regionens mångkulturkonsulenter, ABF och Världskulturmuseet planerat och genomfört en seminarierie kallad "Kulturpolitik och identitet" som ägde rum i Göteborg för allmänheten under hösten 2004. Regionbibliotekets

konsulenter har även deltagit i det arbete som regionens Mångfaldsgrupp har bedrivit under året. På nationell nivå har *Regionbibliotek Västra Götaland* deltagit i det nationella nätverket för Integration och Mångfaldsfrågor som har skapats tillsammans med motsvarande konsulenter på länsbibliotek, *Internationella biblioteket*, *Talboks- och punktskriftsbiblioteket* och Kulturrådet i syfte att verka för nationella lösningar i dessa frågor samt i den nationella Medieförsörjningsgruppens arbete gällande medier på andra språk än svenska.

Regionbibliotek Kalmar har under 2004 deltagit i Equal Biblioteksprojektet ”Kuben.nu”, där personer med olika etnisk och kulturell bakgrund var en av de prioriterade grupperna. Syftet med detta projekt var att visa på bibliotekets möjligheter och ge tillgänglig användarundervisning särskilt riktad och anpassad till målgrupperna. Tillsammans med *Länsbibliotek Sydost* anordnade regionbiblioteket en seminariedag i Alvesta med namnet ”Biblioteket och de nya svenskarna” där deltagarna bl.a. fick information från representanter för ”Ordbron” och från *Internationella biblioteket*. *Regionbibliotek Kalmars* bedömning är att biblioteken ute i länet har blivit mer aktiva med att beställa in litteratur (såväl fjärrlån som depositioner) för olika språkgrupper samt när det gäller inköp av litteratur på andra språk än svenska.

Bibliotek Gävleborg har under 2004 genomfört sin årliga litterära salong på Gävle slott som detta år hade temat ”berättande och mångfald”. Tre berättare från olika kulturer samt författaren och musikern Hans Caldaras var inbjudna. Under året har bibliotekets berättarkatalog förnyats och ett särskilt uppdrag har varit att hitta berättare från olika kulturer vilket har resulterat i att katalogen nu också innehåller ett mångfaldsperspektiv. I samband med ett arbetsmöte för skolbibliotekarier bjöds flyktingsslussen in för att berätta om hur flyktingbarnens situation ser ut innan personalen möter dem i skolan och på biblioteket. En av *Bibliotek Gävleborgs* anställda deltog under året i en högskoleutbildning om berättande i ett mångkulturellt perspektiv. Biblioteket har dessutom under året fortsatt sitt internationella samarbete med Riga stadsbibliotek och ett besök av länets personal till Riga planeras.

Länsbiblioteket i Örebro har under 2004 genomfört olika satsningar för att verka för ett mångkulturellt perspektiv i kulturutbudet. Länsbiblioteket har bl.a. marknadsfört olika typer av kulturtidskrifter, köpt in litteratur på andra språk än svenska samt stimulerat biblioteken i länet till strategisk medieplanering.

Lokal nivå

Det är kommunbiblioteken som ansvarar för den grundläggande biblioteksverksamheten för samtliga kommuninvånare. Länsbibliotekens roll

är att bidra till att de lokala biblioteken har den kompetens som behövs för att ge individuell och kvalificerad service till biblioteksbesökarna.

Många av de mindre folkbiblioteken har få böcker på andra språk än svenska samtidigt som kunskaperna om dessa i vissa fall är bristfälliga. Folkbiblioteken förlitar sig idag nästan helt och hållet till den medieförsörjning som länsbiblioteken ombesörjer samt *Internationella bibliotekets* regelbundna depositioner. Länsbiblioteken kan, genom att hålla titlar som anses allt för smala för mindre bibliotek, hjälpa kommunbiblioteken att bygga upp egna bestånd av litteratur och medier på andra språk än svenska. I detta sammanhang spelar också *Internationella biblioteket* en viktig roll i form av experter som hjälper till med förslag på titlar och inköpskanaler. Kulturrådet är med och finansierar *Internationella biblioteket*, som är en mångspråkig lånecentral och samtidigt ett publikt bibliotek för Stockholm med böcker på mer än 100 språk. Det finns gott om litteratur på de stora språken medan de språk som inte har en egen utgivning finns representerade i betydligt lägre grad.

När det gäller servicen till vuxenstudier ger Kulturrådet för närvarande stöd till sex projekt som syftar till att utveckla metoder, samarbetsformer och nätverk för folkbibliotekens arbete med detta. Under 2004 har dessa projekt särskilt rapporterat hur arbetet med servicen för vuxenstudier med andra modersmål än svenska ser ut. Biblioteken framhåller att dessa studier har samma rätt till service i form av medieförsörjning och handledning som andra studerandegrupper samt att man ofta har särskilda visningar och genomgångar för bl.a. SFI-grupper. En annan synpunkt från bibliotekens sida är att de behöver fokusera mer på den enskilda individens behov av litteratur och media istället för att ensidigt fokusera på bokdepositioner till olika språkgrupper som har olika önskemål när det gäller bibliotekens utbud.

LITTERATUREN OCH LÄSANDET

Ett av Kulturrådets ansvarsområden är litteraturen och läsandet. Genom länsbiblioteken har litteraturen en plats i den regionala institutionsstrukturen, men för övrigt riktas Kulturrådets insatser på området till aktörer inom bokbranschen genom olika delar av litteraturstödet. Fram till och med 2005 har dessutom stöd till kulturtidskrifter fördelats i särskild ordning. För bidragen till läsfrämjande verksamhet är mottagarna oftast kommuner eller andra sökande med kommunal förankring. Redovisningen av arbetet för ökad kulturell mångfald på litteraturområdet vid sidan av biblioteksstrukturerna måste därför se annorlunda ut jämfört med de övriga av Kulturrådets ansvarsområden.

Syftet med det statliga litteraturstödet är att främja kvalitet och mångsidighet i bokutgivningen så att läsarna garanteras ett brett urval av god litteratur. För att säkerställa att kvalitetslitteratur får en god spridning i hela landet är litteraturstödet kopplat till ett distributionsstöd vilket innebär att Kulturrådet köper in 295 exemplar av de böcker som beviljats stöd och skickar dem till landets samtliga kommunbibliotek.

För att möjliggöra att fler stöd ges till icke västerländsk litteratur har Kulturrådets styrelse sedan 2004 prioriterat stödet till översatt litteratur. Resultatet är att andelen stöd inom denna kategori har ökat från 42 procent 2003 till ca 58 procent 2004/2005. Bland de ansökningar som beviljats litteraturstöd är fördelningen mellan originalspråk en helt annan än i den totala utgivningen. Av den totala utgivningen av skönlitteratur översatt till svenska 2004 var 74 procent översättningar från engelska. Bland de beviljade ansökningarna om litteraturstöd utgjorde översättningar från engelska 30 procent.

Det krävs ett strategiskt arbete för att öka inte bara tillgången till utan också efterfrågan på litteratur som speglar andra kulturer än den västerländska. Kulturrådet har gett stöd till webbplatsen Macondo.nu, vars syfte är att öka tillgången till och utbudet av litteratur från hela världen. Projektet, som är ett samarbete mellan Barnängens världsbibliotek, Bokförlaget Tranan och organisationen UBV/Latinamerika, syftar till att presentera författare och deras översatta verk för en större publik, fungera som inspirationskälla för förlag och översättare samt – på sikt – erbjuda möjligheten till print-on-demand.

Kulturrådet gav *Barnängens världsbibliotek* i uppdrag att göra en inventering av skolornas behov av, önskemål om och tillgång till litteratur från hela världen. Undersökningen visade att intresset för att ge litteratur från hela världen en större plats i undervisningen var stort men att det fanns en hel del hinder som låg i vägen för detta. Till de främsta hindren hörde

skolornas bristande ekonomiska resurser och att böckerna finns tillgängliga i bokhandeln så kort tid.

Litteraturstöd kan också sökas för böcker skrivna på invandrar- och minoritetsspråk. För minoritetsspråken (finska, meänkieli, jiddish, romani chib och samiska) kan man även söka projektbidrag till informationsinsatser. I stödet till litteratur på invandrar- och minoritetsspråk inbegrips också stöd till översättningar av svenska barnböcker.

Stöd ges också till två författarverkstäder, Podium och Författares Bokmaskin, för utgivning av litteratur på andra språk än svenska. Författares Bokmaskin får, förutom verksamhetsbidrag, även medel för att subventionera böcker på invandrar- och minoritetsspråk. Detta möjliggör utgivning av böcker som inte kan söka litteraturstöd, t.ex. lexikon.

Kulturtidskrifter

Stödet till kulturtidskrifter fördelas dels som ett produktionsstöd, dels som ett utvecklingsstöd. Utvecklingsstöd till kulturtidskrifter är framför allt avsett för insatser som gäller marknadsföring, teknik och kompetensutveckling. Inom ramen för utvecklingsstödet finns också möjlighet för kulturtidskrifter som arrangerar årligt återkommande evenemang att söka stöd för dessa. En nyhet för 2005 är att Kulturrådet har möjlighet att fördela stöd till insatser som är avsedda att främja distribution, främst i form av försäljning av kulturtidskrifter på kommission.

Inom ramen för utvecklingsstödet ger Kulturrådet också stöd till tidskriftsverkstäder och till framställningen av en katalog över kulturtidskrifter på Internet, www.tidskrift.nu. I denna katalog listas såväl tryckta tidskrifter som nättidskrifter. Tidskriftsverkstäderna har som ambition att få människor, oavsett etnisk, språklig, religiös eller social bakgrund, att känna sig välkomna och ta del av den verksamhet som bedrivs. En av deras viktigaste uppgifter är att främja mångfald och yttrandefrihet. För att bättre kunna fullfölja dessa ambitioner finns det en del konkreta behov av att köpa in arbetsstationer som stöder andra alfabet än det latinska. Även om många av verkstäderna redan idag samarbetar och driver projekt tillsammans med bibliotek och skolor i områden där en stor del av invånarna har en mångkulturell bakgrund har många av dem uttryckt en önskan om att få en bättre tillgång till kontaktytor inom "det mångkulturella fältet".

Det finns i Sverige idag ett stort utbud av kulturtidskrifter som på olika sätt speglar det svenska samhällets mångfald samtidigt som många av dem också analyserar och kommenterar företeelser och händelser utanför landets gränser. Med utgångspunkt från sitt specialområde speglar de flesta kulturtidskrifter idag en mångfald av olika kulturella uttryck och erfarenheter. Det är svårt att i sammanhanget nämna kulturtidskrif-

ter som idag enbart fokuserar på ”det svenska”. Det finns även ett antal kulturtidskrifter som har en utpräglad ”mångkulturell profil” och som på olika sätt diskuterar och problematiserar etnicitets- och minoritetsfrågor. Till dessa hör ”Invandrare & Minoriteter (i&m), en tidskrift för forskning, politik, kultur och debatt, ”Fjärde Världen”, en tidskrift om etniska minoriteter och ursprungsfolk i hela världen samt ”Karavan”, en tidskrift om litteratur och författarskap från Afrika, Asien och Latinamerika. Drygt 10 procent av stödet går till kulturtidskrifter som ges ut i Sverige på annat/andra språk än svenska samt för att främja utgivningen av de nationella minoriteternas tidskrifter.

Läsfrämjande

Bidraget till läsfrämjande insatser syftar i första hand till att främja läsning bland barn och unga där ett av de prioriterade områdena är insatser för barn och unga med ett annat hemspråk än svenska. Det är många gånger föräldrarnas utbildningsbakgrund, snarare än etniska bakgrund, som är avgörande för barns och ungas språk- och läsvanor i hemmet och för deras fortsatta språkutveckling.

Södertälje stadsbibliotek har fått stöd för ett treårigt projekt där barnböcker på svenska översätts och spelas in på cd på syriska, ett språk som talas av många assyriska och syrianska barn i Södertälje. För närvarande finns 15 barnböcker översatta och inlästa.

Ett annat projekt som under åren 2001–2003 beviljades stöd från Kulturrådet var projektet ”Alfons öppnar dörren” som bedrevs i två bostadsområden med många invånare av olika etniskt ursprung i Falkenberg och Halmstad. I skriften ”Alfons öppnar dörren”, som gavs ut med stöd av Kulturrådet, samlades erfarenheterna från projektet med konkreta tips och inspiration för alla som i sitt yrke möter förskolebarn och deras föräldrar med annat modersmål än svenska.

Kulturrådet gjorde 2004 en särskild prioritering av inköpsstödet till barn- och ungdomslitteratur för barn med annat modersmål än svenska. I samband med ansökningen detta år fick biblioteken en enkät där de bl.a. skulle svara på frågan om de hade några särskilda insatser för barn med annat modersmål än svenska. 28 procent av biblioteken svarade att de hade det.

Även i ”Barnbokskatalogen”, som produceras och distribueras av Kulturrådet, har målet varit att spegla den kulturella mångfalden. Från och med 2003 års katalog finns en avdelning med böcker på andra språk än svenska. I katalogen presenteras också bibliotek, bokhandlare och förlag som arbetar med böcker på andra språk än svenska, något som visat sig vara betydelsefullt för såväl läsare som förlag. Förlagen har ofta begränsade möjligheter att marknadsföra sina böcker.

Litterära evenemang

Kulturrådet lämnar även stöd till nya former av litteraturförmedling, t.ex. berättande, poetry slam, seminarier, skivarkäddor och bokbord, vid sidan av traditionella författarbesök och poesiuppläsningar, av vilka många vänder sig till barn och ungdomar. För att nå fler deltagare är det många arrangörer som prövar nya scener och tider för denna typ av evenemang. I dessa sammanhang har de mångkulturella inslagen en självklar plats. Det kan t.ex. handla om inbjudna författare eller poeter från andra länder eller svenska författare och poeter med olika etnisk och kulturell bakgrund. Kulturrådet eftersträvar en bred spridning av bidragen såväl geografiskt, innehållsmässigt som kulturellt i sitt stöd till denna typ av evenemang. Intresset för bidraget har ökat stort; antalet ansökningar har fördubblats mellan 2004 och 2005.

DE NATIONELLA MINORITETERNA

Kulturrådet har sedan 2002 medel att fördela för främjandet av de nationella minoriteternas språk och kultur. De fem grupperna; judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar, har olika historiska, geografiska, kulturella och andra förutsättningar och de ändamål som man söker stöd för är också mycket varierande. Kulturrådet prioriterar uppbyggnad och förstärkning av strukturer samt kultur- och språköverföring till framför allt barn och ungdomar. Även informationsspridning om minoriteterna och för minoriteterna gemensamma manifestationer och kulturarrangemang är viktiga bedömningskriterier för Kulturrådets stöd. Kulturrådet bidrar också, förutom till kunskapsinhämtning, bidragsgivning och uppföljning, med att stödja den ideella föreningen Podiums utgivning av litteratur på romani chib och samiska.

Det långsiktiga målet för den nationella minoritetspolitiken är att de nationella minoriteterna ska bygga upp egna bärkraftiga strukturer. Hindren för de nationella minoriteternas ökade kulturella mångfald är jämförbara med dem som finns för litteratur på andra språk än svenska. Varken samer eller romer har egen förlagsverksamhet. Ett stöd från det offentliga är därför nödvändigt för att kunna ge ut litteratur på dessa språk. Ett annat hinder är att de strukturer som finns för majoritetskulturen i stor utsträckning saknas för de nationella minoriteterna, vilket bl.a. framgår av nyligen presenterade utredningar om arkiv och språkvård. De nationella minoriteterna själva brukar i första hand framhålla att den mest påtagliga effekten av beslutet att ge dem erkännande har med statushöjande att göra, vilket i sin tur bidrar till en ökad aktivitet och vitalisering.